

КРИМІНАЛІСТИЧНІ АСПЕКТИ БОРОТЬБИ З «КОНВЕРТАЦІЙНИМИ ЦЕНТРАМИ» У СВІТЛІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ФІНАНСУВАННЮ ТЕРОРИЗМУ

БІЛОУС Ольга Петрівна,

здобувач Науково-дослідного інституту

вивчення проблем злочинності ім. академіка

*В. В. Сташиса Національної академії правових
наук України*

У зв'язку з нападом на представників засобів масової інформації, який було вчинено 18 травня 2013 р. у центрі столиці нашої держави [1], українська мова поповнилася неологізмом «тітушки». Убивством журналіста В'ячеслава Веремія 18 лютого 2014 р. практично на тому самому місці, у безпосередній близькості до обласного управління міліції [2], і подальшим стрімким розгортанням широкомасштабних насильницьких дій [3] українському суспільству було кинуте виклик, адекватною відповіддю на який повинно стати розроблення ефективних засобів запобігання та протидії окресленому різновиду «найманства».

Символічно, що за найманство, яке передбачає вчинення насильницьких дій на території інших держав, кримінальну відповідальність встановлено останньою статтею Особливої частини Кримінального кодексу України. За нашим переконанням, чинити насильство на території власної Батьківщини відносно рідного народу – це остання, найганебніша справа. У зв'язку ж з особливостями складу ст. 447 КК України, якою встановлено відповідальність за найманство як злочин проти миру, безпеки людства та міжнародного порядку, вважаємо за доцільне розглядати так зване «тітушкування» через призму тероризму, яким визнано суспільно небезпечну діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей (ст. 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом»).

За сукупністю ознак «тітушок» не можна вважати найманцями у традиційному розумінні, що витікає із диспозиції ст. 447 КК України. Їх також варто відмежовувати й від комбатантів – учасників збройного конфлікту на законних підставах (солдатів, сержантів чи офіцерів, які служать у збройних силах тієї або іншої конфліктуючої сторони (в т. ч. й іноземців) за призовом, контрактом, а також добровільно, мають відповідні документи, особистий номер і військову форму); партизанів, які мають відповідні документи та розпізнавальні знаки, і добровольців, які воюють з ідейних чи моральних міркувань. І якщо зі згаданими добровольцями «тітушки» не мають жодних спільних ознак, то певним ознакам найманців та інших комбатантів вони відповідають.

Так, численні друковані та відеоматеріали, як розміщені в електронних засобах масової інформації, так і поширювані за допомогою телебачення, засвідчують корисливо-насильницьку сутність цього типу злочинців [4], організацію їх осередків за принципом фінансової піраміди [5]. Відтак, залежність активності «тітушок» від наявності організованого вербування, фінансування [4], транспортування і харчування [6] на тлі відсутності будь-якої ідеологічної основи для їх об'єднання в групи і організації дозволяє стверджувати, що перспективним криміналістичним напрямком протидії цьому виду організованої злочинності є спрямування зусиль на встановлення та ліквідацію джерел їх фінансування.

Фінансування тероризму є складовою терористичної діяльності та полягає у наданні чи зборі активів будь-якого роду з усвідомленням того, що їх буде використано повністю або частково для організації, підготовки і вчинення окремим терористом або терористичною організацією визначеного КК України терористичного акту, втягнення у вчинення терористичного акту, публічних закликів до вчинення терористичного акту, створення терористичної групи чи терористичної організації, сприяння вчиненню терористичного акту, будь-якої іншої терористичної діяльності. За фінансування тероризму статтею 258-5 КК України встановлено кримінальну відповідальність.

Відповідно до п. 6 постанови Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 року №13 «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими зло-

чинними об'єднаннями» забезпечення фінансування злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації може полягати в організації постачання їй коштів іншими особами, і в безпосередньому його здійсненні. У такий спосіб кошти можуть спрямовуватись на фінансування витрат, пов'язаних як із функціонуванням організованої групи чи злочинної організації (придбання автотехнічних засобів, зброї чи іншого майна, оренда приміщення, виплата коштів членам цих об'єднань за виконання ними відповідних функцій, а також винагороди виконавцям та іншим співучасникам злочинів, підкуп представників влади, здійснення розвідувальних заходів, вкладання коштів у незаконну підприємницьку діяльність тощо), так і зі вчиненням конкретного злочину.

Використання фінансової системи з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансування тероризму становить серйозну небезпеку для розвитку національної економіки, ставить під загрозу національну безпеку та знижує міжнародний авторитет України [7]. Пунктом 8 Плану заходів на 2014 рік із запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України і Національного банку України від 25 грудня 2013 р. №971, наголошено на необхідності здійснення заходів, спрямованих на виявлення та припинення протиправної діяльності «конвертаційних центрів», задіяних у фінансуванні тероризму.

Приділення підвищеної уваги функціонуванню «конвертаційних (конверсійних) центрів» [8] у контексті запобігання та протидії фінансуванню тероризму є абсолютно виправданим, з огляду на той беззаперечний факт, що поширеними видами діяльності цих осередків організованої злочинності є відмивання брудних коштів, незаконне переведення грошових коштів у готівку в національній або іноземній валюті. А за чисельними свідченнями, саме готівкова форма є основною формою розрахунків з «тітушками» [9], співробітниками правоохоронних органів [10] та найманцями (так званою, третьою силою) [11], причетними до скоєння злочинів, які вже призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян під час мирних акцій протестів у період з 21 листопада 2013 р. по 22 лютого 2014 р., а також пов'язаних з цим злочинів, що й

далі продовжують вчинятися у деяких регіонах України. Ці грошові кошти, що повністю або частково, прямо чи опосередковано належать або перебувають під контролем осіб, що пов'язані з провадженням терористичної діяльності, отримані або походять від таких коштів, майна, майнових і немайнових прав, слід розглядати як активи, що пов'язані з фінансуванням тероризму.

За повідомленнями ЗМІ, загони «тітушок» добре фінансуються і, часто, координуються місцевою владою низки регіонів Південно-Східної України [12]. Джерелами фінансування «тітушок» слугує готівка, отримана від: (а) контрабанди товарів [13]; (б) торгівлі контрафактними алкогольними і тютюновими виробами [10]; (в) незаконного переведення грошових коштів у готівку через «конвертаційні центри»; (г) інших видів злочинної діяльності.

За нашим переконанням, у сучасних умовах невід'ємною складовою боротьби з тероризмом, як діяльності щодо запобігання, виявлення, припинення, мінімізації наслідків терористичної діяльності, на території України повинні розглядатися цілеспрямовані заходи з виявлення і ліквідації «конвертаційних центрів», як джерела неврахованої державою готівки, що становить фінансову основу «тітушкування».

У криміналістичній характеристиці згаданих кримінальних правопорушень важливим є те, що: (а) виплата «винагороди» за злочинні послуги здійснюється шляхом передачі готівки великій кількості осіб; (б) до процесу безпосередньої виплати грошей і контролю за обґрунтованістю її здійснення причетна значна кількість суб'єктів [5]; (в) несвоєчасний розрахунок [14] призводить до виникнення конфліктних ситуацій, які набувають розголосу [15] і відображення в багаточисельних фото- і відеодокументах, створених журналістами, громадськими активістами, групами документування органів МВС, стаціонарними і мобільними системами відеоспостереження і самими «тітушками».

Відтак, викриття «конвертаційних центрів», пов'язаних з фінансуванням тероризму, може здійснюватися: (1) індуктивним методом – через ідентифікацію за допомогою вище зазначених документів окремих «тітушок» і осіб, що здійснюють їх фінансування, а в низці випадків і вербування, матеріальне забезпечення, навчання і використання, та шляхом подальшого до-

слідження існуючих між ними злочинних зв'язків і ретроспективи руху пов'язаних з фінансуванням тероризму активів від «конвертаційного центру» до «піраміди» стійкого злочинного об'єднання; (2) дедуктивним методом – від визначення замовника послуг «тітушок», зацікавленого у дестабілізації обстановки на території певного регіону чи держави в цілому, до «конвертаційного центру», який використовується ним і/або його співучасниками для обслуговування повсякденної тіньової господарської діяльності.

Список використаних джерел:

1. Звіт Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань розслідування фактів нападу на представників засобів масової інформації 18 травня 2013 року у місті Києві за адресою вулиця Володимирська, 15 та розслідування інших фактів тиску на засоби масової інформації, перешкоджання законній професійній діяльності журналістів, затверджений протоколом засідання Тимчасової слідчої комісії №9 від 08. 10. 2013 р.
2. От рук «тітушек» погиб журналист газеты «Вести» [Електронний ресурс] // Цензор. Нет. – 2014, 19 лютого. – Режим доступу: http://censor.net.ua/news/271380/ot_ruk_titushek_pogib_jurnalist_gazety_vesti_foto_obnovieno; «Репортери без кордонів» та ОБСЄ шоковані вбивством журналіста в Києві [Електронний ресурс] // Deutsche Welle. – 2014, 19 лютого. – Режим доступу: <http://www.dw.de/репортери-без-кордонів-та-обсе-шоковані-вбивством-журналіста-в-києві/a-17442482?maca=ukr-rss-ukrnet-ukr-all-3816-xt>
3. Оновлений список загиблих під час сутичок в Києві, серед них – журналіст [Електронний ресурс] // Українська Правда. – 2014, 20 лютого. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/news/2014/02/20/7015286/>
4. Григораш А. «Казус Тітушка». Звідки беруться спортсмени-рейдери і хто використовує їхню агресію [Електронний ресурс] / А. Григораш. // Українська Правда. – 2013, 27 травня. – Режим доступу: <http://life.pravda.com.ua/society/2013/05/27/129656/>; Зварич О. Мій милий «тітушка» [Електронний ресурс] / О. Зварич // Українська Правда. – 2013, 13 грудня. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/columns/2013/12/13/7006654/>; Скільки коштує найняти «тітушка». Інфографіка [Електронний ресурс] // Економічна Правда. – 2013, 05 грудня. – Режим доступу: <http://>

- www.epravda.com.ua/publications/2013/12/5/407013/; Експерт назвав сумми, которые могут платить «титушкам» [Електронний ресурс] // УНІАН. – 2013, 27 листопада. – Режим доступу: <http://www.unian.net/news/607788-ekspert-nazval-summyi-kotoryie-mogut-platit-titushkam.html>
5. Загони «титушок» перетворили на фінансові піраміди [Електронний ресурс] // Українська Правда. – 2014, 28 січня. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2014/01/28/7011689/>
 6. Автобусы с «титушками» из Севастополя не доехали до Киева [Електронний ресурс] // Хартия'97. – 2014, 21 лютого. – Режим доступу: <http://www.charter97.org/ru/news/2014/2/21/87603/>
 7. Програма створення Єдиної державної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму на період до 2006 року, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 10 грудня 2003 р. №1896.
 8. Білоус О. П. Проблеми визначення поняття «конвертаційний центр» [Текст] / О. П. Білоус // Питання боротьби зі злочинністю: зб. наук. пр. / редкол.: В. І. Борисов та ін. – Х.: Право, 2013. – Вип. 25. – С. 197–208.
 9. «Прибирати» Хрещатик прийшли активісти з Антимайдану та «титушки» з мітингу на Софійській площі [Електронний ресурс] // Українська Правда. – 2014, 08 лютого. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2014/02/8/7013228/>
 10. Лаевский И. Кровавая бойня в Киеве: снайперы и «Беркут» работали за деньги ОПГ [Електронний ресурс] / И. Лаевский // Цензор.Нет. – 2014, 27 лютого. – Режим доступу: http://sensor.net.ua/resonance/272619/krovavaya_boynya_v_kieve_snaypery_i_berkut_rabotali_za_dengi_opg; Волинский «беркут» рассказал о снайперах и деньгах [Електронний ресурс] // Левый Берег. – 2014, 25 лютого. – Режим доступу: http://society.lb.ua/life/2014/02/25/257022_volinskiy_berkut_rasskazal.html
 11. Колишній начальник розвідки: На Майдані діє третя сила, яка провокує обидві сторони [Електронний ресурс] // NEWSru.ua. – 2014, 21 лютого. – Режим доступу: http://www.newsru.ua/ukraine/21feb2014/tretia_sila.html
 12. Провокации против Майдана совершают «ястребы» из числа представителей власти, – эксперты Института Горшенина [Електронний ресурс] // Левый Берег. – 2014, 10 січня. – Режим

доступу: http://lb.ua/news/2014/01/10/251226_provokatsii_protiv_maydana_overshayut.htm

13. Начальник Чопской таможни раскрыл контрабандные схемы [Електронний ресурс] // Левый Берег. – 2014, 23 лютого. – Режим доступу: http://society.lb.ua/accidents/2014/02/23/256757_nachalnik_chopskoy_tamozhni_raskril.html
14. Зущик Ю. Завдяки «молодій команді» Янукович опинився в міжнародній ізоляції. Йому більше ніхто не вірить [Електронний ресурс] / Ю. Зущик // Політика і Культура. – 2014, 12 лютого. – Режим доступу: <http://www.pic.com.ua/simya-prymudrylas-zarobyty-na-putini-rezultat-izolyatsiya-yanukovycha.html>
15. В «рядах» харьковських титушек назреває конфлікт [Електронний ресурс] // АТН. – 2014, 28 січня. – Режим доступу: <http://atn.ua/obshchestvo/v-ryadah-harkovskih-titushek-nazrevaet-konflikt>

ПРИНЦИП ПРЕЗУМПЦІЇ НЕВИНУВАТОСТІ: РЕАЛІЗАЦІЯ НА ПРАКТИЦІ

БЕРЧУК Діана Володимирівна,
*студентка юридичного факультету
Національного університету ДПС України*

За радянських часів поняття «презумпція невинуватості» не використовувалося у законодавстві, оскільки існувала думка, що принцип презумпції невинуватості не властивий нашій системі права. Лише в 60-х роках ХХ століття, розвиваючи ідеї про необхідність додержання прав і законних інтересів учасників судового розгляду, М. С. Строгович сформулював положення про те, що винною можна визнати лише особу, вину якої достовірно доказано, у іншому разі особа вважається невинуватою. Зокрема, автор уперше в науці кримінального процесу встановив межі практичного застосування принципу презумпції невинуватості.

Так, відповідно до ч. 2 ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод встановлюється принцип, відповідно до якого кожен, кого обвинувачено у вчиненні злочину.